

የኔ ፍቅር “ድርሰት” ነው (ከበደ ሚካኤል)

ከሸፈራው መንገዥ

«ፈልቀሽ የተገኘሽ ከሹባርት ራስ ከቤተሰብ ነህ ካልሆነሽ ማለፍ ስለሚችል ከሹባርት ትክክል ከሆነሽ ልቡና፣ መዓዛ የሞላብሽ የብስጭት ቃና ረቂቅ ድምጽ ሆይ ውብ ቤት መብረቃ ንጽሕት እንደ ፀሐይ ውብ እንደ ጨረቃ የሚመስልሽ ለዛ የድምጽሽ ፍሥሐ የመንፈስ ለረቂ የነፍስ እህል ውሃ ቃናሽ ነፋስ ሆኖ ድምጽሽ ሠረገላ ውሰጃት እባክሽ ነፍሴን ወደሌላ ማለት»

ይህ «የቅኔ እዝመራ» ከሚለው የከበደ ሚካኤል የተወሰደ ግጥም ነው።

ከ1934 ዓ. ም. እስከ 1950ዎቹ ድረስ ትምህርቱን የተከታተለ ሰው የከበደ ሚካኤልን መጻሕፍት ሳያነብ ትምህርቱን አጠናቀቅሁ ለማለት አይደፍርም። ሥርዓተ ትምህርት ውስጥ ገብተው ከነበሩት የአማርኛ መጻሕፍት አብዛኛዎቹ በአቶ ከበደ ሚካኤል የተደረሱ ነበሩ። ለማስታወስ ያህል፣ የዕውቀት ብልጭታ፣ ታላላቅ ሰዎች፣ የዓለም ታሪክ፣ ታሪክና ምሳሌ ሦስተኛ መጽሐፍ፣ ከይቅርታ በላይ፣ ጃፓን እንዴት ሠለጠነች፣ የኢትዮጵያና የምዕራብ ሥልጣኔ፣ ትልቁ እስክንድር፣ ሥልጣኔ ማለት ምንድነው፣ ብርሃን ሕሊና፣ መጀመሪያ እርምጃ የሥልጣኔ አየር፣ የትንቢት ቀጠሮ፣ ሮሚዎች ገፍለዋል፣ አኒባል፣ በላይኒህ የተባሉትን ለመጥቀስ ይቻላል።

ዛሬ አቶ ከበደ ሚካኤል የት ናቸው? እኛህ አባት ደራሲ አሁንም በሕይወት አሉ። ደራሲ ከበደ ሚካኤል በገነት ሆኑ ውስጥ አንዱን ክፍል ተከራይተው የሚኖሩ ሲሆኑ አሁንም ከመጻሕፍት ጋር ይታገላሉ። ከአልጋቸው ራስ፣ ወገብኔና ግርጌ መጻሕፍቶች ይታያሉ። ደራሲውም ዛሬም ያንባሉ። ዛሬም ይጽፋሉ።

ከሦስት ሺህ መጻሕፍት በላይ አነበብኩ የሚለው ዓይኖቸው አሁንም እምብዛም መነጽር አይፈልግም። ሰባ አንድ መጻሕፍት የጻፈው እጃቸው አይንቀጠቀጥም። ከነዚህ መጻሕፍት ሁሉ ዕውቀት የቃረመውን ጭንቅላት የተሸከመው አንገት አይንቀጠቀጥም። የጥንቱ ከበደ ሚካኤል አሁንም እንደ ጥንቱ ይታያሉ። ግን ከጥንቱ ጥቂት የሚለዩበት ነገር ቢኖር በራቸውን ይከብሩ የነበረው ጠጉራቸው ጨፌውን ያጣ መሰኛ ሊመስል ተቃርቧል። ዝርጉ ትክክታቸው መሰለ በማለቱ በልክ ተሠርቶ የነበረው ኩታቸው ረግቧል። የወኔ ማጥበቂያ ቀበረቸው

ወደ ጳላ መሸማቀቁ ጉልቶ ይታያል። አቶ ከበደን ለማንጋገር የሄድኩት የአባት ደራሲ ያንን ትዘታ ለመቅረጽ ነበር።

አቶ ከበደ ሚካኤል ዛሬ የ65 ዓመት አዛውንት ናቸው።

የአቶ ከበደ ሚካኤል ድርሰቶች የተዘጋጁት በሰድ ንባብና በግጥም ነው። በሰድ ንባብ የተዘጋጁት ድርሰቶች ታሪካዊ ሲሆኑ ግጥሞቹ የመፈላሰፍ ርቀትና ውስጠ ምሥጢር ያላቸው ናቸው።

«ሀብታም ይደኸያል ሐኪምም ይሞታል። ጉበዝ ይሸነፋል። ብልህ ይሳሳታል። የበራውም ጠፍቶ የሠሩት ይፈርሳል። የቆመውም ወድቆ የሳቀ ያለቅሳል። ጌጥም ሆነ ጥበብ ውበት ሆነ ከብርም፣ ያማረበት ነገር ማስቀየሙ አይቀርም።»

አቶ ከበደ ደራሲ ለመሆን ከድርሰት ትምህርት ቤት ደጅ አልደረሱም። ትምህርታቸው በአገር ትምህርት እስከ ቅዳሴ፣ ከዚያም ፈረንሳይኛ፣ እንግሊዝኛና ኢጣሊያንኛ ነው። ሁሉንም ትምህርት የቀሰሙት በአገራቸው ነው። ለደራሲነት ያበቃቸው የራሳቸው ፍላጎት ብቻ እንደሆነ በኩራት ይናገራሉ። ይህን እሳቸው ሲገልጹት «ጊዜና አጋጣሚው ሁኔታ ነው ደራሲ ያደረገኝ» ይላሉ።

ስመ ጥሩ ደራሲ ለመሆን እንዴት በቁ! ያውጉኝ እስቲ አልኳቸው። የኔ ጭንቅላት ሊይዘው የማይችለውን ዘረገፋልኝ። «አየህ! አንድ ሰው እንዲሁ ከሚዳ ተነስቶ ደራሲ ለመሆን አይችልም። ደራሲ ለመሆንም ከፍተኛ ትምህርት አያስፈልገውም። ወላጆቹ ተፈጥሮውና ፍላጎቱ ናቸው። እኔ ደራሲ ለመሆን ከመነሳሳቴ በፊት ማንበብ ነበረብኝ። በመጀመሪያ ያነበብኩት የአገሪን መጻሕፍት ነው። ከዚያ የውጭውን አገር አነበብኩ። ደራሲ ለመሆን የአንድ መጽሐፍ ንባብ በቂ አይሆንም። ስለዚህ ከግሪክ ሥልጣኔ ጀምሮ የተጻፉትን መጻሕፍት ማንበብ ግድ ሆነብኝ። አጀማመራ ከዚያ ነው። ከዚያ ወደ ሮማውያን ታሪክ፣ በኋላም የሕንዶችን፣ የምሥራቃውያንና የእንግሊዞችን፣ የጀርመንን፣ የፈረንሳይን፣ የኢጣሊያንና የሩሲያን ስመ-ጥር ድርሰቶችን አነበብኩ። አጠናክረው በጠቅላላው ደራሲ ለመሆን ከ3000 መጻሕፍት በላይ አንብቤአለሁ። ሁሉንም

ደጋግሚ ያጠናክረው ሲሆኑ የኔ መምህራን እነዚህ መጻሕፍት ናቸው» አሉኝ።

ሦስት ሺህ መጻሕፍት አነበብኩ ሲሉ ደንገጥኩኝ። የማይታመን ማመን ሆነብኝ። የተመራመሩበትን አሥራ ስድስት ዝርዝር ስም አቀረቡልኝ። ታሪክ፣ ሌትራቸር፣ ሥነፍጥረት፣ ፊዚክስ፣ ኬሚስትሪ፣ ጂኦግራፊ፣ ኢኮኖሚ፣ ፊሎዞፊ፣ ፊሎሎጂ፣ ፔዳጎጂ ወዘተ. የተመራመሩ ባቸው እነዚያ ከሦስት ሺህ በላይ የሆኑት መጻሕፍት በነዚህ በአሥራ ስድስቱ የትምህርት ዓይነቶች የተገለጹባቸው ናቸው።

እንዴት ቻሉት? አልኳቸው። «የማይቻል ነገር የለም። ለምሳሌ አንድ ታሪክ ለመጻፍ ወይም ስለ አንድ ታሪክ ለማወቅ ቢያንስ ቢያንስ እስከ 350 ልዩ ልዩ የታሪክ መጻሕፍት አንብቤአለሁ። መለስ መለስ ያለውን ልተውና ከዘረዘርኩልህ አሥራ ስድስት አርዕስቶች የአብዛኞቹን በያንዳንዱ ርዕስ ከ150 እስከ 200 መጻሕፍት አንብቤ አለሁ። ለድርሰት አመለካከቴን ያስፋልኝ ይህ ነው።»

ደራሲ ከበደ ሚካኤል

አቶ ከበደ ሚካኤል የትያትር ደራሲም ናቸው። ሮሚዎችና ገፍለዋል፣ አኒባልን እናስታውሳለን። የዚህ ዝንባሌ እንዴት እንደተፈጠረባቸው ሲገልጹ «ለማንኛውም ድርሰት ምንጭ አለው። ከዚህ ከምንጭ ያልተነሳ ደራሲ ሊሆን አይችልም። ለምሳሌ አንድ ታሪክ ለመጻፍ መጀመሪያ የታሪክ አባቶች ያቀረቡትን ድርሰት መማር ነው። የብዙዎቹ ነገሮች ጀግራዎችና በቅርጽ አስመልክተው ሥነ ጽሑፍን ያወረሱ ግሪኮች ናቸው። እነዚህ መሠረታዊ (ፋንዳሜንታል) ናቸው። ከግሪክ የሐሮዶቱ ስን፣ የቲሲድድን፣ ከሮማውያን የታሊትንና የቲቲሊቦን፣ ከእንግሊዝ የፒበንን መጻሕፍት ማንበብ ለድርሰት ሥራ በጣም ጠቃሚና አስፈላጊ ናቸው።»

ድርሰትን ለመድረግ የድርሰትን ታሪክ ለመግባቱ ግድግዳ የሰረጸው ለካሪብ ሆሜርን፣ ከሮማውያን የሲርክሊን፣ ከግሊያን የጻንቱን፣ ከእንግሊዝ የግሊቶን ገና የቪክቶርያን፣ ከፈረንሳይ የኮርኒክን፣ የፊሊፖን፣ የቪክቶር ሂትን፣ ከጀርመን የታላቅንና የቪላርን፣ ከፋሊያ የፑሽኪንን፣ ድርሰቶች ያነበበ ሰው ለስተሳሰቡ የሰፋና ለድርሰትም የተዘጋጀ ይሆናል። ለምሳሌ ፑሽኪን ለፋሊያ ቋንቋ የገለጸ ጋደልና ውበት የሰጠና መልክ ያሰጠ ባለቅኔ ነው።

«ለፊልሶፊ የሰቅራጥስን፣ የጥላቱንና የእርስተትልን፣ ለልብ ወለድ የፍቅርን፣ የቀለብነትን፣ የጽርሰስ ደካማነትን ማንበብ ነው። በተመራግራ (እርጅዝም እር ቶት) ከግሪኮች ሕራክሊቲንና ፐሮግኒኒን፣ ከፈረንሳዮች ሹቭናርን፣ ሉዝባሰካል፣ ላርቬልልድ፣ ሻምፎርት፣ ላብሪየር ማንበብ ነው። እነዚህ የእርጅዝም ለባት ይባላሉ። ለትያትር ከግሪክ ሌሊሊውን፣ ሶርክንና ሌፔፕሊስን ማንበብ ነው። እነዚህ የትያትር ለባቶች ይባላሉ። ለቅኔ ሆሜርን፣ የቪሽታ ገና የጻንቱን መጻሕፍት ማንበብ ነው። እነዚህን ያነበበ እንዴት ደራሲ ለይሆንም? በእርግጥ እነዚህን ያነበበ ሁሉ ታዋቂ ደራሲ ሊሆን ለይቻልም። ግን ደራሲ ይሆናል። እነዚህ ከላይ የጠቀስኳቸው የድርሰት ሰዎች ለግለሰብ መልክ የሰጡ፣ የሰውን ልጅ ለእምር ያሰቱ፣ ተወዳዳሪ የግዴታነታቸው የቀለም ሰው ናቸው። ትምህርቱንም ያገኘ ሁሉ በእነዚህ ነው።

ቀጠሉና «እኔ ብዙ የትያትር ድርሰቶች አሉኝ። የጥንት ግሪኮች ትራገዳ ይወዱ ነበር። ቀልድና ዋዛ ቤት ያጠፋል እንዲሉ ኮሚዲ እምብዛም አይወዱም። ሮማውያንም ትራገዳ ይወዱ ነበር። እንግሊዛዊው ሼክስፒየር ተነሳና ትራገዳንና ኮሚዲን አቀላቅሎ አመጣ። ተወዳጅ ሆነ። ፈረንሳይ ኩርኒኔይና ራሲን ከላሲካል ትያትር (ፕላይ) አመጡ። እነዚህ እያንዳንዳቸው ከ38-39 ፕላይ በግጥም ብቻ አቅርበዋል። በአሁኑ ጊዜ የእነዚህን ተከትሎ የሚጽፍ የለም። በተለይም ከ300 ዓመት ወዲህ ከቶ የተፈጠረ የለም። ለምሳሌ ሕንድ ጥንት የድርሰት አገር ነበረች። ምዕራቡ በቅኝ ገዥነት መጥቶ ለበላሸው። ዛሬ ድርሰት የት አለና!»

ከበደ ሚካኤል ስለ ሕይወት ያላቸው አስተያየት ጥልቀት ያለው ነው።

ሕይወት ጦርነት ነው ዋጋህን የሚያሳይ፣ መታገል ግድ ነው ስትኖር በዓለም ላይ። በገዛ እጁ ወድቆ በቱሙ የምት፣ መታገል ያልቻለ ልቡ እየታከተ። የሚያነሳው የለም በፍቅር በርዳታ፣ በዚች በመሬት ላይ ፍጡር ካልበረታ፣ ጥንቱን ለልተወራም ለሰነፍች ቦታ።

ፊልሶፊ ከግን ያወዳድራለት ለልሳቸው። ጭቅያትር ድርሰቶቹ በዓለም ካሉት ከጥንት ሱትም ታላላቅ ደራሲያን ትይዩ ሆነው ካል ተገኙ ምንም ድርሰት አልላቸውም። ከ300 ዓመት ወዲህ የትያትር ደራሲ አልተገኘም። ድርሰትን የሚያውቅ የድርሰትን ሥነ ፍጥረት የተማረ ብቻ ነው። ለምሳሌ አኒባል የተባለው የኢትያትር ፈረንሳይ አገር ተተርጉሞ መመስገብ ብቻ ሳይሆን የዚህ ዓይነት ትያትር በፈረንሳይ አገር ገና አልበተለም ተብሏል። ግን አልታተመም።

እስከ አሁን የደረሰቸው ድርሰቶች ስንት እንደሆኑ ሲያሰራ፣ ድርሰቶቹ በእምስት ዓይነት ይከፈላሉ። በእንደኛው ከፍል የሚገኘው መሪ ለሳብ የክርስቲያንን ሃይማኖት የሚመለከት ነው። ስለዚህ ጉዳይ የጻፍኳቸው መጻሕፍት ለምስት ናቸው፣ እነዚህን በእንግሊዝኛ ተርጉሚ በአሜሪካ እንዲታተሙ እየተነጋገርኩ ነኝ።

በሁለተኛው ከፍል የተጻፉት መጻሕፍት በጠቅላላው በእነሱ ውስጥ የሚገኘው መሪ ለሳብ ልዩ ልዩ የድርሰትን ለመራር የሚከተል ሲሆን፣ የእነዚህ መጻሕፍት ቁጥር በጠቅላላው ዘጠኝ ነው። እነዚህ መጻሕፍት ተዘጋጅተው ለመታተም ይጠበቃሉ።

በሦስተኛው ከፍል የሚገኙት የቱለትር ድርሰቶች ናቸው። እነሱም በሕይወቱ ብዙ የደከምኩላቸውና ከዕድሜዬም አብዛኛውን ጊዜ የፈጽብኝ ናቸው። የተጻፉትም በእማርኛ፣ በእንግሊዝኛና በፈረንሳይኛ ነው። ጠቅላላ ቀጥራቸው ሠላሳ ሦስት ነው። ከእነዚህ በስተቀር አሁን በኋላ ጊዜ በመጨረሻ የጻፍኳቸው ሃያ ስድስት ናቸው። ከዚህ በላይ ከዘረዘርኳቸው ከ26ቱ ድርሰቶች መካከል ሰባቱን በእንግሊዝኛ ተርጉሚ ያቸው በአሜሪካ አገር እንዲታተሙልኝ ለማድረግ ተነጋግራለሁ።

አራተኛ ተራቶችንና ምሳሌዎችን የሚመለከት ነው። ይህንንም መሪ ለሳብ አድርጉ በመከተል የተጻፉት ድርሰቶች ደግሞ ሌላ መደብ ሊሰጣቸው የሚገባ ነው። ለምሳሌ በምዕራባውያን አገሮች በጥንት ዘመን በግሪኮች ዘንድ ሌዞኝ፣ በፈረንሳይ አገር ላፎንቲን፣ በደንማርክ፣ አንደርላን፣ በጀርመን አገር ግሪምና ሆፍማን የሚባሉት ደራሲያን የጻፉዋቸውን የመሰሉ ድርሰቶች ናቸው። በእኛ አገር ተራትና ምሳሌ የሚለው የድርሰት ዓይነት በምዕራባውያን ዘንድ በልዩ ልዩ ስም ይጠራል። ይኸውም ፌብል፣ ሌጃንድ፣ ሚዝ በመባል ይታወቃል። እነዚህ ድርሰቶች በግጥምም ሆነ በስድ ገባብ ሊጻፉ የሚችሉ ሲሆኑ በግጥም ተጽፈው ሲገኙ የበለጠ ዋጋ ይሰጣቸዋል። ለምሳሌ ላፎንቲን የጻፈው በግጥም ነው። እኔም በእማርኛ በግጥም አድርጌ የጻፍኩት በዚህ ምክንያት ነው።

በአምስተኛው ከፍል የሚገኙት ስለኢኮኖሚ የጻፍኳቸው በተለይም በዘመናዊ የኢኮኖሚ ይዘት ወደ ኋላ ስለተፋት አገሮች ኢኮኖሚ ሀፈታ የሚገኙ ናቸው። በአዕኑ ሰዓት ስለዚህ ጉዳይ በመለጠጥ አገሮች የሚጻፉት ልዩ ልዩ መጻሕፍት ቁጥራቸው እጅግ ብዙ ነው። ከብዙ ዓመታት ጀምረ ጉዳዩን ስለተከታተልኩትና ብዙ መጻሕፍት ስለነበብኩ በዚህ ጉዳይ ላይ የግል አስተያየት አለኝ። ይህንንም ስል ጥንሷ አሳብ ሌሎቹ ደራሲያን ከጻፉት ጋር አያገናኝም ለግለት ነው። ስለዚህ ጉዳይ የጻፍኳቸው መጻሕፍት ጠቅላላ ቁጥራቸው 9 ናቸው።

ከዚህ በላይ በዘረዘርኳቸው መጻሕፍት መሠረት ከዚህ በፊት በእማርኛ ታትመው የወጡትንና ወደፊት ከፍ ብዬ በጠቀስኳቸው በሦስት ቋንቋዎች ታትመው የሚወጡትን አንድነት አድርጌ ስቀጥራቸው የጻፍኳቸው መጻሕፍት ጠቅላላ ቁጥራቸው ሰባ አንድ ሲሆኑ ከእነዚህ ውስጥ የተለቀቁ ድርሰቶቹ ሰላሳ ሦስት ናቸው።

ደራሲ ከበደ ሚካኤል ራሳቸው ታታሪ ብቻ ሳይሆኑ ሰነፍችን የሚጠሉና፣ ግብዞችንም የሚያወግዙ ናቸው። እንዲህ ያላሉ በእንደኛው ገጥማቸው።

የደንቆር መንፈስ ምንጥ ታደለ፣ ብልጥነት አላጣም ጆል እየመሰለ። እንኳን መጽሐፍ ማንበብ ፈይል ሳያጠና፣ ሁሉንም ያወቀ ይመስለዋልና! ኩራትና ትዕቢት የጥሉት አናት፣ ሰይፍና ጉራይ የመቲት አንገት። አይገላገሉም እንዲህ በቀላሉ፣ ከመራት ላይ ወድቀው ሳይንከባለሉ።

በእገራችን ድርሰት እንዲሰፋፋ ምን መደረግ አለበት ይላሉ? «አሁ! እንደታለ መሰፋፋት አለበት እንጂ! በየትምህርት ቤቱ እንደዋና ትምህርት መቅረብ አለበት። የቋንቋ እንስቲትየት መከፈት አለበት። መንግሥት በተለይ መንግሥት እኔሽሽኑ ከሱ መሆን አለበት። የፈረንጅ ዓለም ወደፊት በድርሰት የሚፈራው ጥቂትና ዓለም ነው። በተለይ ኢትዮጵያ በጎንጥ የማትመካ፣ በራሷ ሥነ ጽሑፍ የደረጃ ሀገር ስለሆነች ፈረንጆች ሰግተዋል። ድርሰት (ሥነ ጽሑፍ) አስተሳሰብን ይለውጣል፣ ያደረጃል፣ የአንድ አገር ሕዝብን ማንነት ያረጋግጣል።

ከእገራችን የቀለም ሰዎች ማንን ያደንቃሉ? «እለቃ ኪዳነ ወልድን አደንቃለሁ። በየአጋጣሚ የሚዘርፉት ቅኔና የሚገጥሙት ግጥም ሕሊና ይመግባል። የብላቲን ጌታ ጎሩይን ወዳጄ ልቤንና የለቀሶ ዜማ፣ እነዚህን አሁንም አንባባለሁ። “ያገራ ጉብዝ ያ ቅልብልቡ፣ እንደ አንበሳ ሥጋ ነው ቀለቡ። ያገራ ጉብዝ ያ ከልፍል፣ እንደ መፋቂያ ጦር ይዟል ባፋ። ያሉትን የፍታሒ ንጉሜን፣ ዘነበ ኢትዮጵያዊውን (መጽሐፈ ሜወታ ያዘጋጀውን) አደንቃለሁ። ሌላ የማውቀው የለም።